

A criminalitás normális és pathologikus jellege.

Írta: IRK ALBERT.

Nagy utat tett meg a büntetendő cselekmény fejlődésében, míg eljutott ama fokhoz, mikor róla már mint társadalmi jelenségről beszélhetünk. A büntetendő cselekmény a múlt század közepéig csak mint jogi abstract fogalom volt kizárólag ismeretes. Csak a társadalmi életjelenségek inductiv kutatásával kezd lassan-lassan előderengeni a büntett társadalmi színezete. Elég csodálatos, hisz mielőtt a legkezdetlegesebb társadalmi szervezkedés a maga vallási, erkölcsi, jogi szabályaihoz eljutott volna, már meg volt az az antisocialis magatartás, melyre az illető társadalmi typus önkéntelenül reagált, vagyis az a cselekedet, melyet büntettnek hívunk.

A büntetendő cselekmény tehát első sorban társadalmi jelenség s csak másodsorban jogi fogalom, minek szükségképpi következménye, hogy »a büntetőjogtudománynak logikai előzménye az a tudomány, mely ugyanezeket a fogalmakat, mint társadalmi életjelenségeket vizsgálja: a criminológia.«¹⁾ S bár ez a gondolkozás logikai követelményei szerint el nem vitatható, még ma is sokan vannak olyanok, kik a büntettben mást mint elvont jogi fogalmat nem látnak. A túlzó classikus iskola ugyanis a criminalitás sociologiai vizsgálatától a büntett jogi fogalmának felbomlását és ezzel kapcsolatosan az egész büntetőjog kimúlását félti.²⁾ Hogy a félelem milyen alaptalan, mutatja az, hogy a classikus iskola mér-

¹⁾ VÁMBÉKY: Büntetőjog. Budapest, 1913, 2.

²⁾ Legjellegzetesebben juttatja é felfogást kifejezésre BIRKMEYER: Was löst von Liszt vom Strafrecht übrig? München, 1907.

sékelt iránya ez évrre már többé nem hivatkozik, mert helyes értelmezés szerint is nem a büntetőjog, hanem legfeljebb a megtorlás pillérein nyugvó classikus büntetőjog kimúlásáról lehetne szó, hanem a vita meddő részét kikapcsolva, compromissumokra hajlandó, vagyis a társadalmi védelmi czél gondolatát a megtorló gondolatkörrel igyekszik harmóniába hozni.

Téves volna azonban azt hinni, mintha a. sociologiai módszertani kutatás, a criminalitás biológiai és socialis tanulmányozását koronázó criminológiai eredmények lettek volna a véleményekben beállott változások előidézői. Nem ezek voltak, hanem a társadalmi élet pathologikus symptomái: a fiatalok és visszaeső gonosztevőknek a classikus alapon nyugvó büntetőjogok hazájában mutatkozó veszedelmes criminalstatistikai mérlege volt az új felfogás kifakasztója. így lett nyilvánvalóvá a társadalmi védelmi gondolat realizálásának szükségessége s így jutott a vita központjába a büntett társadalmi fogalma. Egyfelől a criminalitás alakulásában épp az imént említett kettős elszomorító jelenség: a fiatalok és visszaesők számának utolsó félévszázadra eső rohamos emelkedése, de még inkább a criminológiában ki nem jegezedett s leginkább az orvostudományok terén elfogadott terminológia bírálat nélkül való átvétele következtében mindinkább népszerűvé leit a büntettől mint socialpathologiai jelenségről beszélni. Úgyannyira, hogy a legutóbbi időkig fel sem merült annak a kérdésnek megvitatása, hogy a criminalitás tényleg pathologikus s nem normális társadalmi jelenség-e?

E helyen épp e kérdéssel szeretnénk kissé közelebről szembenézni.

A kérdés vizsgálata annál is fontosabb, mert csak a criminalitás normális vagy pathologikus jellegének eldöntése van hivatva választ adni ama másik kérdésre, hogy várható-e tudományos alapon a criminalitás egykori teljes el-sorvadása, igen vagy nem?

A criminalitás tényezői induktív felfejtésével foglalkozó tudományáig latin terminológiája, a *criminalactiologia*, helyesen fedi a fogalmat, amennyiben *actiologia* (αιολογία) a tiszta latinban az okok kutatását, megállapítását (oausarum inquisitio) jelenti. Nem így a magyar terminológia, amely már

értékítéletet tartalmaz. A magyar terminológia, a *bűnügyi kóroMan*, ugyanis a kérdést abban az irányban látszik eldönteni, hogy a bűntett kóros, pathologikus társadalmi jelenség általában minden körülmények között. Az alábbiakból látni fogjuk, hogy helyesen-e?

A criminalitás jellegének sociologiai vizsgálata csak a legutóbbi időre esik, épp a *normális* és *pathologikus* fogalmak behatóbb tanulmányozása eredőjeként.

Nem lehet e sorok feladata a fejlődés valamennyi phasisát bemutatni, hanem csak ama legfőbb szakaira utalunk, melyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a kérdés tisztább kialakulásával s ezzel kapcsolatban a magunk felfogását megismertessük.

A normális és pathologikus jelenségek megkülönböztetésének legkezdetlegesebb foka abba a korba esik, mikor a betegséget földöntúli lények által okozott miasmának tekintették: az istenek haragjának, a gonosz szellem megszállásának stb.

Egy további fejlődési fok, mikor a betegség már többé nem tekintetik supernaturális eredetűnek. A betegség tehát épp olyan természetes jelenség, mint az egészség. A fejlődési fok azonban differentiálódik. Míg ugyanis VIRCHOW fellépéséig az orvostudomány a normális és pathologikus között qualitativ megkülönböztetést tett, addig a VIRCHOW-féle elmélet értelmében pathologikus – a szervezet normális állapotának megbillenésével, vagyis a pathologikus életjelenség nem egyéb mint a normálfunkciónk fokozódása, vagy csökkenése.

A normális és pathologikus fogalmának eme fejlődési fokait alkalmazva a társadalmi életre tehát, míg a kezdetleges fokon úgy a supernaturális, mint a qualitativ megkülönböztetésen nyugvó naturális felfogás szerint a criminalitás pathologikus jelenség, addig a VIRCHOW utáni uralkodó alapján alapján criminalitás és normális emberi cselekedet között nincs minőségbeli különbség, mert mindkettőnek gyökere a normális társadalmi életben rejlik.

Az olasz positiv iskola, amint tudjuk, a gonosztevő biológiai képe megconstruálását a pathológián építi fel, hogy azután e biológiai tényezők synthesise minek neveztetik: eriminális neurosisnak-e (FERKI) vagy epilepsiának-e (LOMBROSO) az közömbös. Így sokan azt a következtetést vonják le, hogy

az olasz iskola a criminalitásban pathologikus társadalmi jelenséget lát. A kérdés illetően eldöntése téves praemissákon nyugszik, mert a büntettes biopsychológiájának mi köze sincs a criminalitásnak mint társadalmi jelenségnek színezetéhez.

A normálisnak a pathologikustól 'való módszertani alapon nyugvó elkülönítése DURKHEIM nevéhez fűződik. Az előtte levő megállapítások majd vallás-erkölcsi talajból fakadtak, majd pedig teorián nyugodtak. DURKHEIM kiinduló pontja a következő.¹⁾ Mint minden biológiai, úgy minden sociologiai jelenség is a körülmények szerint különböző formát ölthet magára anélkül, hogy lényegileg változáson menne keresztül. Ezek között a formák között kétféle van; az egyik, amely a jelenségek hasoncsoporlójánál rendszeren mutatkozik, a másik, amely csak kivételesen. Így a jelenségeknek két megkülönböztethető csoportja van: a *normálisak*, vagyis azok a jelenségek, melyek a legáltalánosabb alakot mutatják és a *pathologikusok*, vagyis azok, melyek csak kivételek időben és térben. Vagyis: »Egy társadalmi tény bizonyos társadalmi typushoz viszonyítva, fejlődésének bizonyos fokán tekintve, normális, mihelyt az ilyen fajta társadalmak átlagában, fejlődésük megfelelő phásisára való tekintettel előfordul.«

DURKHEIM a normális és pathologikusról adott e meghatározása szempontjából aztán a criminalitást veszi vizsgálat alá. Megállapítása pedig úgy szól, hogy a criminalitás *általában* normális társadalmi jelenség, mert a büntett nem kivétel, mely csak bizonyos társadalmi csoportoknál volna megtalálható, hanem az előfordul minden társadalmi typusnál. Nincs társadalom, melyben criminalitás ne lenne, azaz: »olyan társadalom, mely attól mentes lenne, teljesen lehetetlen« (95 old.) Ha tehát a criminalitást úgy állítanók be, mint társadalmi betegséget, úgy ezzel azt mondanók ki, hogy a betegség nem valami esetlegesség, hanem átlagjelenség, mi természetesen a physiologiai és pathologiai válaszfal megsemmisítését foglalná magában.

Ha tehát a criminalitás normális társadalmi jelenség, kérdezzük: megmarad-e mindig a normális jelleg keretén belül? DURKHEIM szerint átlépi azt és pathologikus jelleget öli, mihelyt

¹⁾ DURKHEIM. Die Methode der Sociologie. Leipzig 1908. 73-104.

a büntetendő cselekmények száma adott helyen és időben hirtelen emelkedik. Normális csak addig, míg a megfelelő társadalmi typos criminalitásának átlagszínvonalát nem lépi túl. Míg DURKHEIM a társadalmi jelenségek eme két nagy csoportját elég sikerülten különítette el egymástól, addig kevésbé mondható sikerültnék a criminalitás pathologikus jellegének megállapítása. DURKHEIM ugyanis amint a fentebbiekből látjuk, a criminalitás jellegét kizárólag annak a számarány! után állapítja meg. Ez pedig a kérdés eldöntésének nem az egyedüli útja, de nem is főútja.

A criminalitás pathologikus jellegének megállapításáért szükséges magának a *criminalitásnak fejlődését* figyelemben részesítenünk, mert csak úgy tudjuk a társadalmi jelenséget meghatározott társadalmi typos fejlődésébe beilleszteni.

A criminalitás mint tudjuk, összetett jelenség: biológiai, sociális és physikai erők eredője. S mint minden életjelenség, úgy ez is evolvál, azaz amiként változnak a componentek, annak megfelelően változik az eredő erő is. így századunk bűnözési képe egészen más, mint amilyen volt pld. a primitív törzsszervezeté, vagy a középkori hűbér államoké: a biológiai és sociális fejlődés phásisai között mutatkozó különbségeknek megfelelően. TAROK félszázad bűnügyi statisztikájának vizsgálatánál Pranciaországra nézve úgy találta, hogy míg a büntettek száma felére apadt, addig a vétségelv száma több mint háromszorosra emelkedett. S ez a folyamat általános.

Mikor tehát a sociologus megállapítja a criminalitás fejlődésének emez irányát, nem maradhat meg a tény constatálásánál, hanem azok után a tényezők után érdeklődik, melyek e változást előidézték. Általánosságban már említettük a criminalitás tényezőiben beálló változások átalakulását.

Ezúttal azt kérdezzük, miben is áll eme változás?

A criminalitás aetiologiai fejtegetését a francia és socialista iskola kizárólag a társadalmi környezet, illetőleg a társadalom capitalista szervezetére vezeti vissza. A bio- és sociologiai iskola is a társadalmi tényezők súlyosabb voltát hirdeti, így mindhárom criminologiai irány majd kizárólag, majd főleg a sociális fejlődés szempontjából értékeli a criminalitás fejlődését. E helyen nem kívánunk a criminalitás fejlődésénél;

sociális tényezőivel, így nem különösen az industrialisatio bomlasztó hatásával foglalkozni, hanem ehelyett a kevesebb figyelemben részesített biológiai tényezőkre akarnánk rámutatni. Annál is inkább, mert sajnos, nem részesíti a criminalitás fejlődésének biológiai oldalát elég figyelemben az olasz iskola sem, mely pedig a bio-physiologiai tényezőknek hirdeti magasabb fajsúlyát.

A kérdést rendszerint azzal szokták elintézni, hogy a biológiai fejlődés oly lassú, hogy a társadalmi fejlődés mellett teljesen elszintelenedik; de nem érdeklődnek azután az iránt, vajjon eme nagyfokú és *látható* társadalmi evolutioban nincs-e részük a biológiai tényezőknek is?

E helyen megkíséreljük pár fontosabb anthropológiai adat alapján a biológiai fejlődés irányát vázolni.

Az emberi nem fejlődéstani történetéből azt látjuk, hogy a testi szervezet aránylag kisméretű anatómiai átalakulása mellett a központi idegrendszer, jelesen az agy ama szerv, mely a fejlődés hosszú pályáján feltűnőbb változáson ment keresztül. Sőt magán az arczkoponyán végbement átalakulások is eme agyfejlődéssel állanak okozati összefüggésben. Arra nézve, hogy az emberi koponya minő térfogati változáson ment keresztül az idők folyamán, BROCA végzett nagyobb anyagon először tanulmányt. E célra 13 és 19 századbeli párisi koponyákat hasonlított össze s úgy találta, hogy hat század alatt a párisi koponyák középürtartalma mintegy 35'55 cm³-rel növekedett. Vizsgálatait TOHNARD folytatta és hasonló eredményre jutott. Mindkét kutató ama következtetést vonja le, hogy a koponya ily növekvése csak a magasabb culturával járó jobban fejlett agy resultansa. Amint emelkedik a cultur-színvonal, növekszik az agyfelület mint a szellemi funkciók székhelye s ezzel együtt az agy tartalma, az agykoponya is. Részünkről criminálanthropológiai tanulmányaink közben az anthropológiai adatok igen értékes halmazát gyűjtöttük össze, melyek ama relatio megállapítására, mely az agykoponya s a szellemi képességek, illetve a cultura fejlődése között mutatkozik, igen előnyösen alkalmazható. E helyen csak főbb csoportokat képezünk ez anthropológiai adatokból a jelzett relatio igazolására.

1. Az első csoportba azokat a kutatásokat foglalhatjuk

össze, melyek az agysúly, koponyaúrtartalom és koponyakerület viszonyszámait vizsgálják kiváló egyéneknél. Az eredmény, hogy kiváló egyének az átlagot meghaladó magasabb számegegységekkel tűnnek ki.

2. A második csoportba tartozó kutatások: az agysúly, koponyaúrtartalom, koponyakerület és az élethivatások viszonyát vizsgálja. Az eredmény az, hogy minél magasabb szellemi kiképzésben részesült valaki, vagy minél magasabb szellemi funkciót tétel fel az illető foglalkozási ág betöltése: annál nagyobbak az anthropologiai mérekszámok.

3. A harmadik csoport azokat a kutatásokat egyesíti, melyek az agy és koponya relatioját civilisálatlan népeknél teszik megfigyelés tárgyává. Ezen kutatások eredménye, hogy a culturszínvonal emelkedésével nő az agy és vele az agy-koponya.

4. Még figyelemmel lehet lenni ama viszony kimutatására, mely kiváló és gyenge előmenetelű tanulók koponyájánál mutatkozik. A viszony itt is egyenes.

Kérdés tehát most, hogy mi az összeredmény? Eme négy főosztályba csoportosított anthropologiai kutatásokból a következőket állapíthatjuk meg:

a) Magasabb szellemi képességekkel nagyobb súlyú agy, nagyobb úrtartalmú és nagyobb területű koponya kapcsolatos.

b) A cultura színvonalának emelkedésével párhuzamosan növekszik az emberi agy és koponya.

c) Az emberi nem fejlődésének iránya a szellemi képességek egyre fokozódó izmosodásában áll.

És most térjünk vissza a criminalitáshoz. A nemzetközi bűnügyi statisztika áttekintéséből azt az összképet nyerjük, mit már TARDE Franciaországra megállapított, hogy t. i. a nagy criminalitás sorvadóban, a kis criminalitás pedig fejlődőben van. Továbbá míg a raffináltabb, intensivebb szellemi munkát, kigondolást és megvalósítást feltételező büntetendő cselekmények száma emelkedik, addig a durvább, nyers érzéki elemeken nyugvó büntettek elkövetése mind jobban apad.

FERRERO a culturának két typusát különbözteti meg. Cultura erőszakkal az egyik; cultura csellel a másik. Vagyis ez

ugyanaz, mit a fejlődés irányának megállapításából tudunk; az emberi nem fejlődésének iránya a szellemi potenciák izmosodásában áll!

LOMBROSO a gondolatot már egészében kifejezésre juttatja. Szerinte rég letűnt idők *atavistikus* criminalitásának helyébe (a személy elleni bűncselekmények durvább alakjai), mely inkább izomtevékenység volt, a modern idők *evolvál*t bűnözése (a vagyon és személy elleni büntetendő cselekmények finomabb alakjai), mely már inkább agyműködés, illeszkedik be.

E helyen nem mehetünk bele a még ma kevéssé tisztázott kérdés feszegetésébe, hogy mi a válaszfal az atavismus és pathologia között? Elég, ha MANTEGAZZARA hivatkozunk, ki szerint pathologia és atavismus két külön dolog, melyek gyakran összefolynak, de még gyakrabban párhuzamosan haladnak s bár külső megjelenésükben gyakran egyformák, jellegük egymástól mégis elszigetelt. Sajnos a tudomány újabb kutatásai sem adnak positivebb feleletet.

A criminalitás normális és pathologikus jellegének megállapítására irányuló criminológiai kutatás tehát a következő eredményre vezet. A criminalitás normális társadalmi jelenség és megtartja mindaddig normális jellegét, míg a fejlődést nem gátolja, pathologikus jelleget tehát csak akkor ölt, mikor a fejlődés szabad érvényesülésének útjába kerül.

Más szavakkal pathologikus valamely társadalom criminalitásának alakulása, ha abban regressív büntettek mutatnak magas ívelést akkor, mikor ugyanolyan típusú és ugyanolyan fejlődési phasisú társadalomban az evolutív büntettek vannak túlsúlyban és fordítva. Ez a criminalitás jellegének megállapításánál az első és fősymptoma. A másik, mit DURKHEIM egyetlennel lát, a criminalitás számarányában bizonyos társadalmi típuson belül megnyilvánuló váratlan megbillenés, a criminalitás hirtelen felszökkenése.

Annak, hogy a criminalitás normális társadalmi életjelenség, mely tehát a normális testben tanulmányozandó, criminológiailag igen fontos következménye van. A nemzetközi criminalistatistika számoszlopait a legkülönbözőbb államokban az utolsó ötven évre visszamenőleg vizsgálva, azt látjuk, hogy a criminalitás (itt nem téve különbséget annak

különböző fajai között) általában emelkedőben van. S ez a criminalitás normális jellegének egyik legfőbb bizonyítéka, mert ha a naptári évek számainak növekvésével a criminalitás statisztikai mérlege apadást jelezne, úgy tényleg abban kellene hinni, hogy kezdi veszíteni normális jellegét¹⁾. Annak megállapítása azért, hogy a criminalitás normális társadalmi jelenség, azt jelenti, hogy a criminalitás sorsa a társadalmi élet sorsával van összekötve, vagyis előbb nem várható a a criminalitás végleges elsorvasztása, míg nem történik meg az utolsó még létező társadalmi típus felbomlása.. A criminalitás tehát eszerint, létét a társadalom létehez viszonyítva, örökéletű jelenség.

Ennek illetően leszögezése kétségtelenül paradox kijelentésnek látszik, de csak a felületesebb megtekintésre. Ugyanis a criminalitás halhatatlansága, ha szabad e szót használni, látszólag a büntett elleni küzdelem csődjét jelenti. Es így könnyen ejtethet egyeseket apathiába. Szerencsére azonban, a amint a kriminológiai kutatások megbízhatóan igazolják, a criminalitásnak a még oly intensiv criminal- és socialpolitikai küzdelemmel szemben való kiirthatatlan szívóssága nem jelenti a cultura csődjét sem, amely látszólag szintén a criminalitás elleni küzdelemben, mint értéktelen vagy egyesek szerint egyenesen károsan ható tényező mutatkozik. A. criminologia akkor, mikor kegyetlenül tépi szét az utópiák gyönyörűen megszerkeszteti álmát amaz eszményi, boldog társadalomról, melyben csak muzeumokból ismerik a homo delinquent, egyúttal vigasztaló magyarázattal is szolgál, mert rámutat a büntettes *társadalmi szükségességére* is.

De lássuk közelebbről nem volna várható mégis a criminalitás egykori elsorvadása a criminalaetiologiai kutatások alapján? A criminalitás biológiai és társadalmi tényezői bármint változzanak, azzal meg nem változtathatók abban az írnban, hogy az erény forrásaivá alakuljanak, mert akkor már ismét a fellépő új szükségletekkel, az új physiologiai és socialis érdekkörökkel a társadalom értékítélete megy át metamorphosison s a büntett fogalma nem vág össze a korábbi fejlődési fok uralkodó osztályának mélyen gyökerező és határozott felfogásával. (SOMLÓ). Maga a criminalitás, mint homo-

¹⁾ DURKHEIM i. m.

gén tömeg változatlan, csak más-más megjelenési alakot mutat. Ez pedig lényeges.

Amint nem várható, aként nem is kívánatos a gonosztevő teljes kipusztulása, mert mint már említettük, a criniinalitás egyúttal szükséges társadalmi jelenség.

A békés társadalom és a vele szembe helyezkedő gonosztevő között örökös küzdelem van. Mindazt, mit a tudomány és technika nyújt, egyik a másik ellen igyekszik csatasorba állítani. A huszadik század gonosztevőjének az elektromosság, galvanoplastika, photochemia, rádiumsuggestio, hypnotizmus fegyverei állanak a társadalom ellen kifejtendő küzdelmében rendelkezésére. Viszont a társadalom a eriminalisztika ma már magasra fejlett művészetét állítja azzal szembe. így tehát végtelen pályán halad a két ellenség. A gonosztevő van elől, azt elérni igyekszik a társadalom. A küzdelem folyton tartó, melyből csak egy harmadik kerül ki véglegesen győztesen és ez az emberi előhaladás.

S maga az előhaladás is közvetve egyik táplálója a criniinalitás talajának. Mint TARDE¹⁾; mondja, minthogy a cultura elősegíti az erkölcsi fejlődést, e gondolatnak teljes végiggondolásával az következne, hogy: »a végső következmény gyanánt a bűntények teljes felszívódásának kellene beállania, a culturának fel kellene emésztenie saját criminalitását, úgy mint a kémények felemészti saját füstjüket.«¹⁾ De hogy egy társadalom élihez az »eszményi tisztasághoz eljusson, szüksége van külső összeköttetéselvet létesíteni, s kénytelen nagyobítani *felfedezést* tárházát. így mondja azután TARDE annyira jellegzetesen: Ha így minden egyes bűnténynél vissza lehetne menni annak társadalmi forrására, akkor azt látnók, hogy a kérdéses forrongásnak főindító oka mindig valamigazi nagy szellemi újítás behozatala volt.« Mi a találmány, ha nem más, mint a fejlődés productuma és élesztője? Felveti ezért TARDE a kérdést, hogy nincs-e valami összefüggés korunkban e minden fejlődésünk szülőokát képező eltérések gyakorisága és a criminalitás eltérésének nagy száma, között? A feltett kérdésre pedig úgy válaszol, hogy az egyéni felszabadulás lehet közös oka mind a kettőnek. »így halad előre, ami inkább találékony és geniális, mint bűnös, de talán egy kevésbé

¹⁾ TARDE: Criminalité Comparée. Ford. Lengyel A.

éppen ezért bűnös, mert genialis, forrongó culturánk a maga útján.«

De a közerkölcs általános fejlődése szempontjából mint a fejlődés tényezője is szerephez jut a criminalitás. Minden fejlődés annyi mint változás. Nincs ez másként az erkölcs fejlődésében sem. Ha tehát azok a socialis érzelmek, melyek az erkölcs alapját képezik, minden változással szemben ellentállók, úgy az erkölcs fejlődésében pang. »Minél erősebb egy szerkezet – írja DURKHEIM – annál nagyobb, ellentállást gyakorol minden változtatással szemben; ez éppen annyira érvényesül functionális berendezkedéseknél, mint anatómiaiaknál.« így tehát ha nem volna büntettes, úgy nem lenne meg a régi morál fejlődésének az élesztője, mert nem volna, ki individuális erkölcsi felfogását a társadalmi erkölcsessel szembe állítsa s így ezzel a változás kapuját nyitva hagyja. Vagyis WUNDT-nak a czelemek heterogeniájáról szóló princípiumát alkalmazva,¹ mely szerint t. i. minden emberi cselekvés hatása többé vagy kevésbé az akarat indítékokon túlnyúl, úgy hogy jövőbeli cselekvésekre új motívumok keletkeznek, a criminalitás méltán tüntethető úgy fel mint ilyen heterogén motívum, vagyis mint »az erkölcsinek egy hatékony tényezője « (WULFFEN.)

De a criminalitás az erkölcs fejlődésében nem pusztán ilyen közvetett úton jut szerephez, hanem közvetlenül is, mikor eme változásokat nem csak lehetővé teszi, de azokat egyenesen előkészíti. így a büntett azután nem egyszer a jövő morál zenéje! Egy Socratest, egy Galileit kora társadalma mint gonosztevőket ítélte el és veti meg, ma pedig az emberi gondolkozás felszabadítóit látja bennük. És ez a történelem folyamán minduntalan megismétlődik.

MAXWELL¹⁾ ennek alapján a criminalitásnak két fajtát különbözteti meg: a retro- és anterograd eriminalitást. Az előbbi a regressiv s így tehát a káros variatiokat képviseli, az utóbbi pedig a fejlődés szempontjából hasznos variatio. így MAXWELL szerint az első keresztények, mint a régi erkölcs és állami rend ellenségei, vagy pedig a felvilágosodás korának szabad gondolkozói: az anterograd criminalitásnak képviselői.

Ismételjük tehát, a criminalitás nemcsak normális társadalmi jelenség, hanem mint ilyen egyúttal szükséges socialis

¹⁾ MAXWELL: Le crime et la société. Paris, 1909. 157. 1.

termék is. De ezzel még nincs az mondva, mintha az ellene való küzdelemre szükség nem volna, amint abban az az állítás sem foglaltatik, mintha a culturának a criminalitásra való kihatása észrevehető nem lenne.

A büntett elleni küzdelem leghatalmasabb fegyvere a szükségletek harmonikus kielégítésében áll. De viszont a szükségletek törvénye, hogy a kielégített szükségletekkel újak keletkeznek. így tehát a kielégített szükségletek által elsorvadt criminalitás helyébe a keletkező új szükségletek talaján új criminalitás ver gyökeret. S épp ebből a szempontból jut oly nagy missióhoz a cultura. Mert miként a legdurvább műveletlenség állapotából való kibontakozási folyamat legelső phasisa új, addig nem érzett szükségletek jelentkezésében állott, akként minden további fok újabb szükségérzetek keletkezésével azonos. »A szükségletek fejlődésének így oly irányát kapjuk, amelynél az anyagi szükségletek mindinkább szellemiekké alakulnak át és pedig akár annak folytán, hogy az anyagi szükségletek némelyike egyszerűen elnémul az új szellemi szükségletek előtt, akár annál fogva, hogy az anyagi szükségletek bizonyos idealisabb törekvések mezébe öltözködnek.«¹⁾ FÖLDES után a szükségleteknek a cultura hatása alatt való illetén átalakulását találóan a szükségletek át-szellemülésének mondhatjuk.

A criminalitás elleni leghatékonyabb criminal- és social-politikai küzdelemre igen is szükség van. Mert csak ezeknek állandó erő kifejtése kapcsoltan a cultura jótékony hatásával az, mi lehetlenné teszi, hogy a criminalitás pathologikus jelleget ölthessen. És szükség van jelesen a minél magasabban fejlett culturára, mert csak ez gátolja meg, hogy a criminalitás fejlődésének iránya a társadalmi fejlődés irányával szembe ne kerüljön.

A criminalitás elleni egész küzdelem tehát nem más, mint a criminalitás mesterséges tenyésztése. És ebben az értelemben mondhatjuk MADÁCHCSAL: «Küzdést kívánok, disharmoniát, mely új erőt szül, új világot ad.»

¹⁾ NAVRATIL: Közigazdaságtani előadásai. Budapest, 1906. 120 l.